

LEERWIJZER
KLAS 3 KB Z&W
2026-2027

Voorwoord

Ter Apel, oktober 2026

Beste leerling,

Voor je ligt de LEER *WIJZER!* voor de bovenbouw van de kaderberoepsgerichte leerweg ZORG & WELZIJN, klas 3.

De LEER *WIJZER!* informeert jou en jouw ouder(s)/verzorger(s) over alles wat te maken heeft met toetsing. Deze LEER *WIJZER!* is meer dan een opsomming van toetsen die in een schooljaar gemaakt worden: hierin beschrijven we ook wat we onze leerlingen in een schooljaar willen leren en welke doelen we stellen.

De LEER *WIJZER!* bestaat uit twee delen: allereerst tref je het algemene gedeelte aan en in het tweede gedeelte wordt vakspecifieke informatie beschreven.

Belangrijke zaken uit het eerste gedeelte:

- een gedeelte met algemene informatie;
- hoe zien de bevorderingsnormen eruit?;

In het tweede gedeelte kun je o.a. lezen:

- hoeveel toetsen er per vak zijn en waarover gaan ze (leerstofomschrijving);
- of een toets onderdeel van het schoolexamen is en hoe zwaar een toets meetelt;
- op welke manier (bijvoorbeeld mondeling) de toets afgenomen wordt.
- wat willen we je leren?
- welke doelen stellen we?
-

Kortom, je doet er verstandig aan om deze LEER *WIJZER!* regelmatig te raadplegen.

Sommige onderdelen behoren tot het schoolexamen (SE). Deze zijn ook te vinden in het PTA (Plan van Toetsing en Afsluiting).

Voor de vakken Maatschappijleer1 en Kunstvakken 1 geldt dat deze vakken volledig meetellen voor het SE, maar alleen gevolgd worden in het 3^e leerjaar. Rekenen wordt gevolgd in het 3^e en eerste helft van het 4^e leerjaar. Alleen leerlingen die geen examen afleggen in wiskunde leggen een SE voor rekenen af. Voor Z&W, PIE, BWI en MT geldt dat alle onderdelen die hier afgenomen worden behoren tot het SE. Voor al deze vakken geldt een afsluitend karakter en deze zijn dus opgenomen in het PTA.

Wat ik ook even onder de aandacht wil brengen is het toetsrooster. Het toetsrooster is te vinden op de website van onze school (knop 'ROOSTER') en is jou behulpzaam om je studieplanning vroegtijdig af te stemmen.

Namens het bovenbouwteam vmbo wens ik jou een succesvol schooljaar toe.

Met vriendelijke groeten,

Mevr. V. Jalvingh

Teamleider vmbo bovenbouw

E: v.jalvingh@rsgterapel.nl

T: 0599 581 226

Inhoud

Voorwoord	2
Inleiding.....	4
Inrichting	4
A. Wat is de kaderberoepsgerichte leerweg?	4
Leerwijzer: Nederlands	5
Leerwijzer: Engels	7
Leerwijzer: Biologie	9
Leerwijzer: Wiskunde	13
Leerwijzer: Maatschappijkunde.....	15

Inleiding

Er is in de bovenbouw van het VMBO een aantal momenten waarop jouw kennis en vaardigheden getoetst worden. Deze momenten zijn ondergebracht in deze *LEER WIJZER!* en in het PTA.

In deze *LEER WIJZER!* staan alle toetsen die afgenomen worden in jaar 3. Wanneer de toets een onderdeel is van het schoolexamen, staat dit vermeld bij de code (SE). Deze toets is dan ook weer terug te vinden in het PTA.

Het PTA (programma van toetsing en afsluiting) wordt gebruikt in klas 4. Het PTA gaat in het bijzonder over de inrichting, de regelgeving, de gang van zaken m.b.t. het Schoolexamen.

Daarnaast wordt per vak aangegeven welke proefwerken, praktische opdrachten, practica, mondelinge toetsen en handelingsopdrachten je kunt verwachten.

Inrichting

A. Wat is de kaderberoepsgerichte leerweg?

De kaderberoepsgerichte leerweg is de leerweg waarbij de leerlingen, naast theoretisch, veel kennis opdoen door praktisch bezig te zijn. Zowel in het 3^e als in het 4^e leerjaar krijgen de leerlingen 12 wekelijkse lessen in het Profiel Verzorging. In onderstaande overzicht staan de vakken per leerjaar:

Vakken klas 3	Vakken klas 4
Nederlands	Nederlands
Engels	Engels
biologie	biologie
rekenen	rekenen
maatschappijleer 1	
wiskunde*	wiskunde*
maatschappijkunde*	maatschappijkunde*
Kunstvakken1	
lichamelijke opvoeding	lichamelijke opvoeding
profiel: zorg & welzijn	profiel: zorg & welzijn

Vak: Nederlands
Studie: 3 KBL TN/ZW

Code	LeerWijzer! Hoe leer ik, wat leer ik en welk doel bereik ik?	Vorm	Duur	Weging %
PW1	Doel. Welk doel bereik ik? Taal: Je kent de woordraadstrategieën en kunt dit toepassen, je weet hoe woorden zijn ontstaan, je herkent ironie en woordgrappen, je weet wat het verschil is tussen verbale- en non-verbale communicatie en hoe dit een rol speelt in communicatie. Grammatica: Je herkent verschillende woordsoorten en zinsdelen. Formuleren: Je kent de trappen van vergelijking en kan dit toepassen in zinnen. Spelling: Je kent de spellingsregels, je kunt leestekens op de juiste plek in de zin plaatsen. Inhoud. Hoe leer ik? Je leert de theorie en maakt de opdrachten van: Taal paragraaf 1 t/m 3, Grammatica paragraaf 1 en 2, Formuleren paragraaf 1 en 2, Spelling paragraaf 1 en 2. Je bestudeert het overzicht woordraadstrategieën.	S	45 min.	17
PW2	Doel. Welk doel bereik ik? Je kunt tekstverbanden en signaalwoorden herkennen in een tekst, Je kunt meningen, argumenten en conclusies herkennen in een tekst, je leert over tekstdoelen en publiek en je kunt werken met een stappenplan bij het lezen van teksten. Inhoud. Hoe leer ik? Je leert de theorie en de opdrachten van paragraaf 1 t/m 4 en paragraaf 7 van Cursus 1 Meer dan lezen. Hieraan wordt (een deel van) Thema A Geluk gekoppeld.	S	45 min.	17
PW3	Doel. Welk doel bereik ik? Je kunt een presentatie voorbereiden en houden voor een groep. Je kunt opbouwende feedback geven en ontvangen. Vaardigheid. Wat leer ik? Je leert informatie te verzamelen voor een presentatie en feedback te geven en te krijgen. Ook leer je hoe je jezelf moet presenteren en hoe je mondeling verslag moet doen. Inhoud. Hoe leer ik? Je leert de theorie en opdrachten van alle paragrafen van Cursus 2 Media. Hieraan wordt (een deel van) Thema A Geluk gekoppeld.	M	10 min.	17
PW4	Doel. Welk doel bereik ik? Lezen: Je kunt de verschillende tekstverbanden en signaalwoorden herkennen in teksten. Taal: Je herkent thematische uitdrukkingen in teksten.	S	45	16

	Grammatica: Je leert over samengestelde zinnen. Formuleren: Je leert over enkelvoud en meervoud en kunt dit toepassen in een zelfgeschreven tekst, je weet hoe je samengestelde zinnen op de juiste manier moet formuleren in teksten. Spelling: Je weet hoe je samenstellingen op de juiste manier moet schrijven en welke woorden aan elkaar of los geschreven moeten worden. Inhoud. Hoe leer ik? Je leert de theorie en maakt de opdrachten van paragraaf 5 van Meer dan Lezen, paragraaf 4 en 5 van Taal, paragraaf 3 van Grammatica, paragraaf 3 en 4 van Formuleren, paragraaf 3 en 4 van Spelling. Deze onderdelen worden gekoppeld aan (een deel van) het thema Changemakers.			
PW5	Doel. Welk doel bereik ik? Je kunt een zakelijke brief schrijven. Inhoud. Hoe leer ik? Je leert de theorie en maakt de opdrachten van de thema's Leefwereld en Changemakers en van paragraaf 4 van Formuleren. Daarnaast leer je de conventies brief en mail (uit Handig! achter in het boek). Dit onderdeel wordt tevens gekoppeld aan het stageboekje.	S	45	17
PW6	Doel. Welk doel bereik ik? Lezen: Je leert over de lay-out van een tekst en je begrijpt het stappenplan Lezen en kunt dit gebruiken bij een tekst. Woordenschat: Je weet hoe je achter de betekenis komt van moeilijke woorden in de tekst. Dit onderdeel wordt gekoppeld aan Lezen. Spelling: Je leert wanneer je een tussenletter moet gebruiken. Je leert over persoonsvormen in samengestelde zinnen en over voltooid deelwoord als bijvoeglijk naamwoord. Inhoud. Hoe leer ik? Je leert de theorie en opdrachten van paragraaf 6 van de cursus Meer dan lezen en het stappenplan Lezen (Handig! achter in het boek), paragraaf 5, 10 en 12 van Spelling.	S	45	16
Opmerkingen: S= schriftelijk, M = mondeling Fictie: Tijdens de lessen Nederlands wordt er gewerkt aan fictie en aan het fictiedossier. Het onderdeel fictie moet in orde zijn om over te kunnen gaan naar klas 4. In klas 4 wordt dit onderdeel getoetst. Kijken en luisteren: Met dit onderdeel wordt geoefend in klas 3, maar wordt getoetst in klas 4 d.m.v. het kijk- en luisterexamen.				

Vak: Engels**Studie: 3 KBL ZW**

Code	LeerWijzer! Hoe leer ik, wat leer ik en welk doel bereik ik?	Vorm	Duur	Weging %
PW1	Leerdoelen: Ik kan de tegenwoordige tijd en aangeplakte vragen gebruiken. Ik ken woorden en zinnen die te maken hebben met het geven van je mening en het beschrijven van jezelf of iemand anders. Vaardigheid: Luisteren, lezen, schrijven Inhoud: Chapter 1 (Stone 1, 2 + Grammar 1, 2 + words and phrases p.72, 73)	S	45	15
PW2	Leerdoelen: Ik kan de voltooid verleden tijd en hulpwerkwoorden gebruiken. Ik ken woorden en zinnen die te maken hebben met misdaad en noodgevallen. Ik ken de onregelmatige werkwoorden. Vaardigheid: Luisteren, lezen, schrijven Inhoud: Chapter 2 (Stone 3, 4 + Grammar 5a, 5b, 6 + onregelmatige werkwoorden (20) + words and phrases p.120, 121)	S	45	15
PW3	Leerdoelen: Het vergroten van de leesvaardigheid Vaardigheid: Lezen Inhoud: Leesvaardigheid A (Short Stories)	S	45	13
PW4	Leerdoelen: Ik kan de voorzetsels van plaats en tijd, bijwoorden en bijvoeglijke naamwoorden gebruiken. Ik ken woorden en zinnen die te maken hebben met technologie, wetenschap, onderzoek, uitvindingen en de toekomst. Vaardigheid: Luisteren, lezen, schrijven Inhoud: Chapter 3 (Stone 5, 6 + Grammar 7, 9a, 9b + words and phrases p.168, 169)	S	45	15

PW5	Leerdoelen: Ik kan voornaamwoorden gebruiken en ik weet wanneer ik <i>each other</i> moet gebruiken. Ik ken woorden en zinnen die te maken hebben met het klimaat, de natuur en geografie. Vaardigheid: Luisteren, lezen, schrijven Inhoud: Chapter 4 (Stone 7, 8 + Grammar 10a, 10b + words and phrases p.50, 51)	S	45	15
PW 6	Leerdoelen: Het vergroten van de kijk - en luistervaardigheid	S	90	14

	Vaardigheid: Luisteren, kijken Inhoud: Kijk-luistertoets			
PW 7	Leerdoelen: Het vergroten van de leesvaardigheid Vaardigheid: Lezen Inhoud: Leesvaardigheid B (teksten)	S	45	13

Opmerking:
S = schriftelijk

Vak: Biologie
Studie: 3 KBL ZW

Code	LeerWijzer! Hoe leer ik, wat leer ik en welk doel bereik ik?	Vorm	Duur	Weging %	SE %
SO	SO Organen en cellen Leerdoelen: • Je kunt negen levenskenmerken van organismen benoemen. • Je kunt de levensfasen van de mens noemen en voorbeelden van ontwikkeling geven. • Je kunt de organisatieniveaus binnen een organisme benoemen en beschrijven. • Je kunt delen benoemen van dierlijke en plantaardige cellen met hun kenmerken en functies. • Je kunt de kenmerken van chromosomen beschrijven. • Je kunt beschrijven hoe een mitose verloopt en wat het doel en de kenmerken ervan zijn. • Je kunt beschrijven hoe geslachtschromosomen het geslacht van een mens bepalen.	S	30	10	
PW1	Toets Voortplanting Leerdoelen: • Je kunt de van het voortplantingsstelsel van een man en vrouw met hun ligging, bouw en functies noemen, in afbeeldingen aanwijzen en hun werking beschrijven. • Je kunt de verschillen in de bouw en functie van zaadcellen en eicellen noemen. • Je kunt het doel van reductiedeling (meiose) beschrijven. • Je kunt benoemen wat primaire- en secundaire geslachtskenmerken zijn en hiervan voorbeelden noemen. • Je kunt de processen tijdens de menstruatiecyclus beschrijven.	S	45	17,5	

	• Je kunt de embryonale ontwikkeling beschrijven. • Je kunt beschrijven hoe eeneiige- en twee- eiige tweelingen ontstaan. • Je kunt de verschillende fasen van de geboorte beschrijven. • Je kunt methoden van geboorteregeling beschrijven. • Je kunt ziekteverschijnselen van de belangrijkste SOA's noemen.				
SE1	Toets Erfelijkheid en evolutie Leerdoelen: • Je kunt omschrijven wat een genotype, fenotype en een gen is. • Je kunt omschrijven hoe erfelijke eigenschappen worden overgedragen via chromosomen aan de nakomelingen. • Je kunt omschrijven wat homozygoot, heterozygoot, dominant, recessief en intermediair fenotype betekenen. • Je kunt een kruisingsschema opstellen. • Je kunt bij een gegeven kruising genotypen en fenotypen van ouders/nakomelingen afleiden. • Je kunt uit een gegeven stamboom afleiden welke genotypen de ouders/nakomelingen hebben en welk allel dominant/recessief is. • Je kunt omschrijven wat een mutatie is en hoe kanker ontstaat.	S	45	17,5	5
SO	SO Ordening Leerdoelen: • Je kunt organismen indelen in vier rijken. Van elke rijk kun je de gemeenschappelijke kenmerken noemen.	S	30	10	

	• Je kunt omschrijven wanneer organismen tot een soort behoren. • Je kunt kenmerken van bacteriën en schimmels noemen en beschrijven welke rol ze spelen voor de mens. • Je kunt het plantenrijk indelen in spore- en zaadplanten. Van beide kun je kenmerken en voorbeelden noemen. • Je kunt het dierenrijk indelen in zeven stammen. Van elke stam kun je voorbeelden en kenmerken noemen. • Je kunt een determineertabel van organismen gebruiken.				
SE2	Toets Stevigheid en beweging Leerdoelen: • Je kunt in een afbeelding van het skelet de beenderen of botten benoemen. • Je kunt de functies van het skelet noemen. • Je kunt pijpbeenderen en platte beenderen van elkaar onderscheiden en kenmerken noemen. • Je kunt verband leggen tussen de vorm en functie van botten bij zoolgangers, teengangers en hoefgangers. • Je kunt de kenmerken van beenweefsel en kraakbeenweefsel noemen. • Je kunt de verschillende typen beenverbindingen noemen. • Je kunt de bouw en werking van spieren beschrijven. • Je kunt het belang van een goede lichaamshouding aangeven. • Je kunt van enkele blessures beschrijven wat er aan de hand is en hoe je ze kan voorkomen.	S	45	17,5	5
PO/P	Ecologie Leerdoelen: • Je kunt een ecologisch onderzoek voorbereiden, uitvoeren en presenteren.	PO		10	

SE3	Toets Duurzaam leven Leerdoelen: • Je kunt manieren noemen waarop de mens afhankelijk is van het milieu.	S	45	17,5	5
	• Je kunt de belangrijkste milieuproblemen, de oorzaken daarvan en mogelijke tegenmaatregelen noemen. • Je kunt manieren noemen om een grotere productie van voedsel te verkrijgen. • Je kunt de kenmerken van bestrijdingsmiddelen en biologische bestrijding noemen. • Je kunt verschillende vormen van landbouw beschrijven. • Je kunt de belangrijkste energiebronnen met hun voor- en nadelen noemen. • Je kunt beschrijven wat het broeikaseffect is en oorzaken/gevolgen van het versterkte broeikaseffect en klimaatverandering noemen. • Je kunt een aantal methoden van afvalverwerking noemen.				
				100%	15%
Opmerkingen: S = schriftelijk schoolexamen PO = praktische opdracht P = practicum M = mondeling					

Vak: Wiskunde**Studie: 3 KBL ZW**

Code	LeerWijzer! Hoe leer ik, wat leer ik en welk doel bereik ik?	Vorm	Duur	Herkansing	Weging %
PW1	G&R K3 deel 1 H1: Procenten Leerdoelen/vaardigheden Berekeningen in praktijk en context kunnen maken met procenten, promille en exponenten.	S	45	nee	12,5
PW2	G&R K3 deel 1 H2: Meetkunde Leerdoelen/vaardigheden Kunnen werken met schaal, koers, windrichtingen en hoogte kaarten. Daarnaast kunnen tekenen van doorsneden en aanzichten.	S	45	nee	12,5
PW3	G&R K3 deel 1 H5: Goniometrie Leerdoelen/vaardigheden Het kunnen berekenen van hoeken, zijden en hellingspercentages met tangens en Pythagoras.	S	45	nee	12,5
PW4 (SE1)	G&R K3 deel 1 H4: Statistiek + H8: Getallen G&R K4 deel 1 H1: Statistiek en kans Leerdoelen/vaardigheden (H4) - Het kunnen werken met centrummaten, boxplot en samengesteld diagram. Leerdoelen/vaardigheden(H8) - Het kunnen rekenen met grote en kleine getallen, wetenschappelijke notatie, eenheden en verhoudingen. Leerdoelen/vaardigheden (H1) - Het kunnen werken met centrummaten, boxplot en samengesteld diagram.	S	90	ja	20
PW5	G&R K3 deel 2 H7: Goniometrie Leerdoelen/vaardigheden Het kunnen berekenen van hoeken en zijden met tangens, sinus en cosinus.	S	45	nee	12,5
PW6	G&R K3 deel 2 H10: Grafieken en vergelijkingen	S	45	nee	12,5

	Leerdoelen/vaardigheden (H10) Het kunnen werken met lineaire verbanden, som- en verschilformules en het kunnen oplossen van vergelijkingen met balansmethode en inklemmen.				
PW7	G&R K3 deel 1 H3: Formules en grafieken + deel 2 H6 Verschillende verbanden Leerdoelen/vaardigheden (H3) - Het kunnen werken met lineaire formules, grafieken en tabellen. Leerdoelen/vaardigheden (H6) - Het kunnen werken met kwadratische-, wortel-, machts- en periodieke verbanden.	S	90	nee	17,5

Vak: Maatschappijkunde

Studie: 3 KBL ZW

Code	LeerWijzer! Hoe leer ik, wat leer ik en welk doel bereik ik?	Vorm	Duur	Weging %
PW1	Leerdoelen: Ik weet welke rol de media speelt in de samenleving. Ik ken de functies van massamedia Vaardigheid: Toepassen door erover te communiceren, samenwerken en informatie verwerven en verwerken. Dit op een effectieve manier leren, samenvatten en begrijpen. Inhoud: Examenkatern Massamedia H1 t/m H3	S	45	16
PW2	Leerdoelen: Ik kan kritisch de media volgen Vaardigheid: Toepassen door erover te communiceren, samenwerken en informatie verwerven en verwerken. Dit op een effectieve manier leren, samenvatten en begrijpen. Inhoud: Examenkatern massamedia H4 t/m H7	S	45	16
PW3	Leerdoelen: Ik leer de functies en waardering van arbeid. Ik weet welke beïnvloedingsfactoren er zijn in een bedrijfscultuur. Ik ken de rol van de overheid bij arbeid en verzorgingsstaat. Vaardigheid: Toepassen door erover te communiceren, samenwerken en informatie verwerven en verwerken. Dit op een effectieve manier leren, samenvatten en begrijpen. Inhoud: Examenkatern werk H1 t/m H4	S	45	16
PW4	Leerdoelen: Ik leer de gevolgen van arbeidsdeling en arbeidsverhoudingen. Ik ken de veranderingen op de arbeidsmarkt. Vaardigheid: Toepassen door erover te communiceren, samenwerken en informatie verwerven en verwerken. Dit op een effectieve manier leren, samenvatten en begrijpen. Inhoud: Examenkatern werk H5 t/m H8	S	45	16
PW5	Leerdoelen: Ik leer waarom Nederland een pluriforme samenleving is. Ik ken het overheidsbeleid m.b.t. de pluriforme samenleving Vaardigheid: Toepassen door erover te communiceren, samenwerken en informatie verwerven en verwerken. Dit op een effectieve manier leren, samenvatten en begrijpen. Inhoud: Examenkatern pluriforme samenleving H1 t/m H4	S	45	16

SE 1	Leerdoelen: tentamen over de stof van leerjaar 3 is opgenomen in het PTA Vaardigheid: Toepassen door erover te communiceren, samenwerken en informatie verwerven en verwerken. Dit	S	90	20
	op een effectieve manier leren, samenvatten en begrijpen. Inhoud: Examenkatern massamedia H1 t/m H7 Examenkatern werk H1 t/m H8 Examenkatern pluriforme samenleving H1 t/m H4			
Opmerkingen: S = schriftelijk schoolexamen PO = praktische opdracht P = practicum M = mondeling				